

SONNEVEND PÉTER

Fejezetek a Cserépfalvi Könyvkiadó Vállalat (1934–1949) történetéből

A magyar kiadástörténeti kutatás — lehetőségei és eredményei alapján — mostoha viszonyok között van. Vonatkozik ez elsősorban a két világháború közti időszakra. Pedig jelentősége kétségtelen a szellemi élet irányának, adottságainak és struktúrájának objektív feltérképezése szempontjából. Nehezebb időkben egy kiadó, s főleg ha konstruktív szándékok vezérlik, egyszerre védőbástya és rohamosztag. Politikai, ideológiai, szociális és anyagi téren egyaránt.

A Cserépfalvi Kiadó méltán rászolgált az utókor figyelmére. A témát még sokáig nem lehet lezártnak tekinteni. Nem rendelkezünk a 30–40-es évek átfogó kiadási képével, hiányzanak a rokon- és más karakterű kiadókról készült megbízható feldolgozások. A Cserépfalvi Kiadó történetének kutatóját ezenkívül is fékezi, hogy az ostrom után többé-kevésbé épen megmaradt CSERÉPFALVI-levéltárat a 40-es évek végén zúzdába küldték. Pedig nem nagyon bővelkedünk a Horthy-korszakból ilyen pozitív módon önálló arculatú kiadóintézetekben, mint CSERÉPFALVIÉ volt, mely vállalkozó szellemével, olvasótábort nevelő tevékenységével követendő példaképként állítható mai kiadóink elé is. Valami olyat ért el tartalmi vonalon CSERÉPFALVI, mint KNERÉK a könyművészet terén.

Tanulmányvázlatunk szűkre szabott keretei között elsősorban a kiadó működésében súlypontos időszakokkal: a harmincas évek második felével és a negyvenes évek elejével foglalkozunk. Nem elhanyagolható jelentőségű a felfradulás utáni pár év sem, de — az állami kiadók jelentkezésével — CSERÉPFALVI szerepe szükségszerűen a másodhegedűsé lehetett. (Személy szerint CSERÉPFALVI is a demokratikus kultúrpolitika építője volt, megszervezte a Szikra Nyomdát, elnöke volt a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének.) A kiemelt időszakból is csupán a legfontosabb könyvekkel illetve azok kiadásának körülményeivel foglalkozunk.

Az utolsó béke- és a világháborús évek torlódó változásainak a magyar szellemi élet széles skálájú hangszerként adott hangot. Soha nem hiányzott az ostoba apologetika, a nyugtalan idők jöttén nyugalomért sáptozó elégedettség, s a mindig a XXI. század után kapkodó utópizmus sem. Egészében véve kulturális életünk elég sikeresen játszotta el az „írástudók árulását”, — kevés komoly, felelősségteljes szabadúszó tudott huzamosabb időre levegőre felbukni.

Soha addig a művek témája, tartalma, hangvétele, a szereplők kiléte és világnézete stb. nem érezte annyira magán a napi politika, az állam gyámkodó, illetve sújtó kezét. 1921-ben meghatározták a törvényes cenzurális eljárást, de emellett „magánszorgalmú kuttyák” (ILLYÉS): a legkülönbözőbb szervezetek és egyletek, papok és katonák óvták a „magyar nemzet megbecsülését” és „belső rendjét” a „sajtó útján elkövetett bűncselekményektől és vétségektől”.

Az önálló véleménnyel való kiállítás, az újszerűen előtáruló öntörvényű igényesség nem volt kockázat nélküli. S ha igaz művek születtek is, mert születtek, megjelenésük akkor valósulhatott meg, ha egyes kiadók nem riadtak vissza a kettős — anyagi és szellemi — fal áttörésétől. Értjük ez alatt a nagykiadók elvtelen dömpingáru-termelését és a korhatag irodalmi társaságok „semleges” alamusziságát. A hivatalos szellem és a túlburjánzó kultúrselejt ellen a lehetőség szerinti legszélesebben megmozgatható rétegek érdeklődésének meghódításával lehetett eredményesen felvenni a harcot. CSERÉPFALVI is azért dicsérhető elsősorban, mert sikerült dacolnia a politikai hatalommal, viszonylag szilárd anyagi bázisra szert tennie, s közben valóban maradandó értékeket nyújtania, nagy példányszámban és aránylag olcsón, kiterjedt olvasóközönségének. Már első kiadványaival magára vonta a közfigyelmet, és a későbbiekben is, rugalmasan alkalmazkodva a lehetőségekhez, mindig hasznosan erjesztő izgalmat keltett kötetivel.¹

A kiadó szellemi magva egy szélesen értelmezett, konkrét történelmi helyzetben megvalósítható, nem egységes távlatú, de igen aktív népfrontgondolat volt. Minden egyéni véleményt tükröző magatartás a szellemi butítás és a külső-belső elnyomás ellen lázított. Ezen a ponton kapcsolódtak a már akkor kommunista szimpatizánsnak számító CSERÉPFALVIHOZ a neotomista vigiliások, a baloldal és a faszizmus eszméit elegyítő kispolgári gondolkodók és a polgári radikálisok, a népiesek és a kommunista világnézetűek. Ennek megfelelően CSERÉPFALVI fogyasztója egy magát már középréteggé felküzdött, de osztályától még el nem szakadt, politikai és társadalmi problémák iránt érzékeny olvasógárda volt. Vannak adatok arról, hogy sikerrel terjesztették üzemekben is a CSERÉPFALVI-könyveket.

A kiadó nevét alapítójától és tulajdonosától kapta, ő pedig azt szülőfalujától, a bükkalji Cserépfalutól kölcsönözte. CSERÉPFALVI Imre 1900-ban született. A világháború végén katonai szolgálatot teljesített.

1918 őszén orvostanhallgató Budapesten. Itt éri az őszirozsás majd a proletár forradalom. Harcolt a Vörös Hadsereg önkénteseként, annak széthullása után Párizsba emigrált. A Sorbonne-on közgazdász diplomát szerzett, közben kiadói iratok rendezését vállalta. Így szerette meg ezt a foglalkozást, mely igazi elhivatottságot és rátermettséget követel a komolyabb célokat vállalóktól. 1927-ben tért haza, egy évvel később könyvkereskedést nyitott a Váci utcában. Igyekezett kiépíteni kapcsolatait a főváros, a vidék, és az elcsatolt részek haladó erőivel. Tapasztalatait 1934-től gyümölcsözteti. Ekkor kezdődik kiadói tevékenysége, azzal az elhatározással, hogy a társadalmat közvetlenül érdeklő problémák megvilágítására és a modern szépirodalom terjesztésére koncentrálja erejét. Szellemi rokonának tekinthető a KÁROLYI — BÖLÖNI vezette párizsi Monde, és közvetlenebbül a pozsonyi Eugen Prager Kiadó.

¹ BISZTRAY Gyula a magyar könyvkiadásról szólva (B. Gy.: *A magyar könyvkiadás gondoljai*. Magyar Szemle 1940 március) azt a „nemzeti művelődés égető és megoldatlan problémájának” nevezte. A fő baj szerinte ott van, hogy a könyvkiadás „lényegében üzlet s csak másodsorban kulturális tevékenység.” Megállapítja, hogy drága a magyar könyv az átlagos háromezres példányszám következtében. Hiányolja a GYULAI Pál idején működött *Olcsó Könyvtár*hoz hasonló füzetes kiadványokat, s a népkönyv megvalósítását a könyvnapok céljának tekinti. A hivatásos népkönyvtári mozgalom egyik vezetőjének ezen gondolatai fokmérőül szolgálhatnak a Cserépfalvi intézet értékelésénél is.

A Cserépfalvi Könyvkiadó Vállalat a megjelentett művek száma alapján a kis-közepes kiadók kategóriájába sorolható. A 16 év alatt összesen több mint 250 önálló, elsőkiadású terméket nyújtott át olvasóinak. Az első két évben csupán néhány könyv hirdette az új kiadó születését, 1936-ban már 16; 1937—1938-ban 20 fölötti a szám. 1939-ben visszaesés tapasztalható, a háborús készülődés feszült politikai atmoszférája és az 1938-ban elfogadott sajtótörvény következtében. Látszatra a Cserépfalvi kiadóintézet túljutott tevékenysége csúcspontján. 1940—43 között a kiadványok száma 20 körül mozog, de ekkor már a minőség bizonyos rovására. 1944—45-ben egész minimális az eredmény (CSERÉPFALVI 1944 márciusától egy évig bujdosott.) 1946—48 újabb számokban mérhető fellendülést hozott, de a kotta- és tankönyvkiadás a kiadói arculat megváltozását jelenti. 1949-ben csupán pár könyv kiadását gondolja, a teljes államosítás után a kiadó birtokában levő szerzői jogok a Szikrához mentek át.

CSERÉPFALVI mint kiadó gyakorlott stratégiának bizonyult. Élénk népszerűségnek örvendő sorozatokat szervezett (Válság és új élet, Szolgálat és Írás Munkatársaságának könyvei, Így láttuk mi . . . , Nagy idők — nagy emberek, Kék könyvek, stb.). Hogy az esetleges bírói eljárások idején „pártatlanságát” bizonyíthassa, időnként megjelentetett egy-egy hivatalos szemléletű művet (pl. KÁLLAY Miklós: *A Pápa és a Vatikán*, KRAUSZ Simonnak a Tanácsköztársaságot „leleplező” emlékiratai, stb.). Ezeket a könyveket minimális példányszámban és borsos áron bocsátotta forgalomba.

CSERÉPFALVI szépirodalmi kiadványai a XX. század irodalmának reprezentáns galériájaként is elmennének. A JÓZSEF Attila-kötetekkel és SOLOHOV *Csendes Donjának* első teljes magyar nyelvű megjelenésével részletesebben foglalkozunk. A többiek sora A. MALRAUX-val és L. ARAGONnal kezdődik. Azután: KASSÁKTól többször prózai és verses kötet, HEVESI András regényei, FRANYÓ Zoltán fordításai (előbb egy válogatás, majd külön POE-tól A holló), KUNSZERY versei, TERSÁNSZKY J. Jenő satirikus könyve: A vezérbika emlékirataiból, 1938 („Vezér bikává általában, ős idők óta, a legöregebb és legduhajabb gim szokott lenni. A szellemi felkészültség abszolút nem számít. Sőt bizonyos vonatkozásban jobban beválik ezen a polcon a sötétagyúság.”) A *Korunk* kritikusanak véleménye: „Középeurópa minden haladó intellektusa felneszel, ha valamelyik írásmű címében a vezér szó megjelenik. Lehet az bika, ló, vagy akár ürü is. TERSÁNSZKY J. Jenő . . . a kitűnő képességű közíró maga is érezte, hogy a mai idők vezértípusát valami módon pellengérré kell állítani. Nem adnók sokért, ha mi is át tudnánk szökellni korunk e sötét, vezérbikai periódusát . . .)² *Európai költők antológiája* (1938 és 1946), RADNÓTI életében megjelent utolsó kötete: a *Meredek út*, KARINTHY: *Üzenet a palackban*, KOVÁCS György regénye, Képes Géza műfordításai, ILLYÉS, JÉKELY Zoltán versei, BARTA Lajos, KOVÁCS Imre prózai írásai. Már háború volt, mikor bibliofil köntösben megjelent a *Himnusz* és a húsznyelvű fordítást tartalmazó *Szózat és a nagyvilág*. TÖRÖK Sophie versei, az *Új Auróra* költői antológia (DEVECSERI G., SOMLYÓ György, KARINTHY Gábor stb.), SÁSDI Sándor, JUST Béla, F. MAURIAC regényei. 1941-ben az „elsüllyedt nemzedék” egyik tehetséges tagja, LUKÁCS László szólalt meg. Erről a kötetéről írja a *Magyar Irodalmi Lexikon*: „Visszafojtott lélek című versgyűjteménye már világosan utal a forradalmár költő

² PAPP Gábor: *Tersánszky J. Jenő: A vezérbika emlékirataiból*. *Korunk*. 1939. 88—89. 1.

feladataira és a cenzurát kijátszva megörökíti Lenin emlékét, a spanyol polgárháború mozgósító tanulságait, a munkatáborokban tomboló barbarizmust.”³ Továbbá: SZABÓ Zoltán válogatása a magyar irodalom klasszikusainak paraszt témájú műveiből, MONTHERLANT regény-tetralógiája, BÁRÁNY Tamás és ZELK Zoltán versei. És még 45 előtt az utolsó verseskötetek BERCZELI A. Károlytól, JANIKOVICHTól és BERDA Józseftől. BERDA Válogatott versei elé BARÁNSZKY JÓB László írt bevezetőt. A közelmúltban elhunyt költőt így méltatta: „Berda. . . verseiből Walt Whitman derűs életszeretete árad. De . . . az annyira őszintének látszó közvetlen líra mintha végeredményben menekülés lenne a fájdalom, az érzékeny lélekre nehezedő ezer testi-lelki nyomorúság elől.” Általánosságban ez helytálló, csak nem szabad elfelejteni, hogy BERDA volt bátor 1944-ben is néven nevezni a „menekülés” okát. („Szabadság! . . . Most szeress, most válts meg minket telünk, / csúf századunk kitagadottja! / Körös körül a sötétség hatalmai terpeszkednek immár, / Ököl és bomba hirdeti jogát az Ember birodalmában.”)

A *Nagy idők — nagy emberek* sorozat regényes életrajzai SAVOYAI Jenőt, RETTEGETT IVÁNT, WELLINGTONT, BISMARCKOT — III. NAPOLEONT, ROBESPIERRE-t, II. JÓZSEFET, RÁKÓCZIT, NAPOLEONT, DOSZTOJEVSKIJT és KOSSUTHOT idézték.

A kiadó egyik legnépszerűbb írója RÁTH—VÉGH István volt. A kiváló kultúrtörténész sok kiadást megért kötetei külön sorozatot alkottak.

A felszabadulást követő évek legjelentősebb szépirodalmi kiadványai a következők. A testközelben levő múltat idézte SALAMON Ernő posthumus kötete és az 1946-ban BÓKA László összeállításában megjelentetett *Mártír írók antológiája*. A kifejezés tartalmát a szerkesztő elég tágan értelmezte, így BAJCSY ZSILINSZKYTól SZABÓ Dezsőig sok mindenki helyet kapott e könyvben. A borítón GOYA egyik kivégzést ábrázoló képe látható, a cím vörös-lila szedésű. BÓKA bevezetője megrázóan foglalja össze a szerzők tragikumát: „Az európai ember sem jobb a többinél. Egyben azonban sokáig különbnek érezte magát más földrészek lakóinál: azt hirdette magáról, hogy a szellem embereit és dolgait védelmezi és ápolja. Az elmúlt évek itt is alapos változásokat mutatnak. A szabadságára és változatosságára gőgös európai ember ismét divatba hozta alkotásainak elpusztítását. Kezdődött a könyvégetéssel, folytatódott a képzőművészet remekeinek . . . megsemmisítésével, s befejeződött az alkotók elnémitásával, bebörtönzésével, megölésével.” Az előszó külön méltatta a „mártírok útját személyes élményeiből ismerő” kiadót.

Jelentős teret kaptak a szovjet írók: A. TOLSZTOJ, SOLOHOV, stb. háborús novellái, Ny. OSZTROVSKIJ, GORKIJ, az *Új barázdát szánt az eke*, Ny. CSUKOVSKIJ, FAGYEJEV. Megjelent CSEHOVTól is két kötet.

A közelmúlt eseményeire emlékezett GODA Gábor, GYÖRGY István, BARÁT Endre. Ezen kívül: KOVAI Lőrinc, KASSÁK, ZELK, ZALKA Máté *Doberdója*, BOLDIZSÁR Iván, CERVANTES *Don Quijote*-ja RADNÓTI átdolgozásában, a *Cserépfalvi Kiskönyvtár* sorozatban BARABÁS TIBOR, GERGELY Sándor, HELTAI Jenő, Elsa TRIOLET és TAMÁS Aladár. Ez a válogató felsorolás csupán illusztrálja a CSERÉPFALVI-kiadványok színességét és gazdagságát.

Külön fejezetet érdemelnek a JÓZSEF Attila-kötetek. Csaknem másfél évtizedig gondozta CSERÉPFALVI hűséggel és szeretettel a költő egyre teljesebbé váló kiadásait, a JÓZSEF Attila-fordításokat, a költőről szóló irodalmat. A kiadót

³ II. k. 62. l.

mély baráti és világnézeti szálak fűzték JÓZSEF Attilához. Közös munkájuk 1935-ben, a *Szép Szóval* kezdődött, és csak az öngyilkosság napján ért véget.

Az 1936-os *Nagyon fáj* volt a költő első olyan kötete, mely hivatalos kiadónál jelent meg. Kb. 600 példányban nyomták a könyvnapra (június elejére). CSERÉPFALVI így emlékezett egy későbbi interjuban⁴: „Szabályszerű szerződést kötöttünk, előleget vett fel. A könyvnap közeledtével határtalanlanná nőtt izgalma. Állandóan latolgatta az esélyeket... (mindössze vagy 40—50 példány kelt el, bár saját maga is árusított)... Ragaszkodott a megállapodásunkhoz, hogy előleget csak a példányok fogyása arányában vesz fel, de nem volt pénze és cselhez kellett folyamodnunk. Azt mondtuk, hogy vidékről nagyobb megrendelés érkezett, sőt Romániába is kértek példányokat. Nem gondoltuk, hogy ez megint felgyújtja benne azt a veszedelmes örömet. Dicselkedett, járt-kelt, mint egy gyermek. Sajnos a tisztviselőnő nem tudott a dolgról és megmondta neki az igazat. Eleinte nem hitte, aztán kimondhatatlanul feldúlt állapotban rohant hozzám. Vissza akarta adni a pénzt, súlyos szemrehányásokat tett... Beszéltem Faludy Györggyel (ez már egy évvel később történik. — SP.), úgy gondoltuk, jó lenne Attilát valamivel lefoglalni. Így született meg az Európai költők antológiája. Nagyon tetszett Attilának, ... vállalta a főszerkesztést... De a munkát már nem tudta befejezni, bár igen nagy akarással és örömmel fordított is. Még néhány órával a teljes összeroppanás előtt CSERÉPFALVI írt utolsó levelében is a kötettel foglalkozott. Ez a levél zárja le a NÉMETH Andor előszavával és közreműködésével 1938-ban megjelentetett JÓZSEF Attila *Összes versei és válogatott írásai* című gyűjteményt. Tragikus, hogy ennek a nagy költőnek is előbb meg kellett halnia, hogy alig félévvel halála után kötete olyan óriási sikert arasson. CSERÉPFALVI a könyvnapra szánta, de már május végén, egy héttel a könyvnapok előtt arról „értesíti a kartársakat” a *Corvinában*,⁵ hogy a példányok utolsó szálig elfogytak. Az újabb kiadás teljesebb anyagát BÁLINT György állította össze, kár, hogy a kiváló publicista — CSERÉPFALVI elvbarátja és belső munkatársa — nem látta el elemző, NÉMETH Andor helyenként túlzottan egyéni JÓZSEF Attila-képét korrigáló előszóval. A könyvet PÉRELY Imre, neves képzőművésziünk illusztrálta. Ugyancsak 1940-ben jelent meg első ízben a testvér JÓZSEF Jolán könyve *József Attila élete* címmel. 1941-ben adta ki GALAMB Ödöntől a *Makói évek*-et, mely a költő gimnazista koráról szól, s utánnomásban JÓZSEF Jolán művét. 1943-ban a *Válogatott versek* követik a sort, egyidőben magyarul és lengyelül. A lengyel fordítás egy követségi munkatárs nevéhez fűződik, aki ilyen módon is bizonyította honfitársai háláját a menekülteket anyanyelvű kiadványokkal ellátó CSERÉPFALVI iránt. A szép kiállítású könyvecskét KÁDÁR KOK György József-portréja és PÉRELY három rajza díszíti. 1944-ben külön kiadást ért meg NÉMETH Andor JÓZSEF Attila-tanulmánya.

A felszabadulás után, még 1945-ben propaganda-kiadás születik a forradalmi versekből *Dönts! a tőkét* címmel, és újra megjelenik a Bálint féle összeállítás hatodfélszáz oldal terjedelemben. 1946-ban az *Európai költők antológiája* dicséri újra az ő munkáját is. Ez évben harmadszor jelenik meg a testvér által írt életrajz, a művek újabb kiadását illusztrálva. És megszólal franciául is, Marcell LALLEMAND tolmácsolásában. 1947-ben *Medvetánc* címmel jelenik

⁴ HEGEDŰS Zoltán: *Beszélgetés József Attila kiadójával*. Nagyvilág. 1947. 13. sz. 9. l.

⁵ *Corvina* 1938. május 29.

meg válogatás, majd 48-ban újra az *Összes versek és műfordítások*, s több megzenésítés a BARTÓK utáni nemzedék kiváló komponistáitól (VERESS Sándor, RÁNKI György, FARKAS Ferenc). A CSERÉPFALVI-kiadásban megjelent utolsó JÓZSEF Attila-kötet az 1949-es könyvnapokra elkészült *Válogatott versek* című gyűjtemény.

A Cserépfalvi kiadó másik irodalmi csúcsteljesítménye a *Csendes Don* kinyomatása volt, egy teljes évtizedig tartó bulldog-csökönyösségű harc eredményeként. Vegyük sorra az eseményeket. BENAMY Sándor csempészte haza a harmincas évek közepén a regény egyik párisi kiadású orosz nyelvű példányát, SZURÁN Renée-vel lefordította, s a kötetek lassan kezdtek megjelenni) az első rész RÓZSAVÖLGYINÉL, a második ROZSNYAINÁL, a harmadik BURGERNÉL, – a negyedik akkor íródott). A szükséges pénz részét BENAMY és ismerősei teremtették elő, kiadóként a köteteken az EPOCHA állt: ténylegesen ilyen kiadó nem létezett. BENAMY vallomása szerint⁶ az 1939-es német-szovjet megnemtámadási szerződés után több kiadó is szívesen vállalta volna a könyvet, ő a második kiadás jogát CSERÉPFALVINAK adta meg. Az első kiadásban csupán az első kötet volt hiteles szövegű, a többit erősen megcsonkították. CSERÉPFALVI ennél természetesen többet akart. 1965-ben SOLOHOV 60-ik születésnapja alkalmával adott TV-interjújában ezeket mondta:⁷

„1940-ben jelent meg az előzetes cenzúra-rendelet. Ennek értelmében a nyomdák nem vehettek munkába olyan kéziratot, amelyik nem kapott előzetes cenzúrárt. Ez az intézkedés súlyos csapása volt a szabad sajtónak és főként a haladó, és különösen a szocialista irodalom ellen irányult... A cenzorok kényük-kedvükre húzhattak sorokat, oldalakat, sőt egész fejezeteket... sőt: ambiciózus, tehetséges cenzor képes volt húzásával a regény szellemét, az írónak a szándékát tökéletesen az ellenkezőre megváltoztatni... A negyedik kötetet Kovai Lóriné fordította... 1940 nyarán került a cenzúrába ez a négy kötet, és kb. 4 hónapos várakozás után kaptam vissza... Meglepően keveset húztak, illetve alig az első három kötetből, a negyedik kötetnek a fele is úgyszólván ritka húzásokkal volt tarkítva, ellenben a befejező rész kb. 120 oldalát olyan erősen meghúzta a cenzor, annyira torzította, hogy a regény befejező részének a kicsengése teljesen más volt Solohov művénel, sőt szovjetellenes irányzatot mutatott. Miután megállapítottam ezt, .. elhatároztam, hogy megkoekázatom ennek a résznek az elhagyását, és a terjesztési engedélyt nem négy, hanem öt kötetre kértem... A nyomdában úgy rendelttem meg, hogy azt a 120 oldalt ne szedjék. A sürgetés és presszió dacára nem voltam hajlandó természetesen ezt a torzított anyagot megjelentetni... Három kiadás jelent meg a háború alatt (még interpelláció is hangzott el a parlamentben: hogyan lehetséges, hogy háború idején ellenséges mű fertőzze a közvéleményt?). .. Betartottam az ígéreteket, meg is jelenttem az ötödik kötetet, még a felszabadulás után, de hát ez nem a cenzornak, .. hanem Solohovnak igaz szavával jelent meg, és ilyen módon teljessé vált a mű...”

A kiadást követő további bonyodalmakat CSERÉPFALVI a *Népszabadság* riporterével közölte. A kötetet úgy zárta le, „egy olyan fejezettel, amelyből az olvasó következtetni tudott a továbbiakra. Persze kitört a botrány. Szombathelyi vezérkari főnök robbantotta ki, ő írt levelet Lázár igazságügyminiszternek. *Szombathelyi levelében* – oldalanként megjelölve – felsorolta a kifogás alá eső részeket, s hozzáfűzte észrevételeit: „dícséri Marxt”, a „cári uralom zsarnokságáról ír”, „szidja a vezetőréteget”, „a gazdagok érdekeiért harcol a szegény a háborúban”, „az igazság a bolsevikok oldalán van... a szovjetet nem lehet megdönteni”. CSERÉPFALVI: „Tudtam, hogy megint bíróság elé kerülök, és hogy a könyvet elkobozzák. De a könyv is

⁶ BENAMY Sándor: *Dugáru a Dunán*. Élet és Irod. 1960.

⁷ CSERÉPFALVI Imre nyilatkozata 1965. május 22-én a Magyar Televízióknak.

elfogyott már. Abban az időben elsősorban üzemi könyvterjesztőkkel dolgoztam, százával vitték a könyveket a gyárakba..." Nem sokkal később CSERÉPFALVIT letartóztatták BÁLINT Györggyel együtt. Amikor a laktanyából a Margit körüti fogházba vitték őket, azt közölték velük, hogy egyenesen a vesztőhelyre mennek. „Csak embertelen kínzások következtek... Én magánzárkás voltam. Nagyon irigyeltem Bálint Györgyöt, hogy ő... kommunis-tákkal került egy cellába. De volt egy vigaszom: azt láttam, amint a kommunista foglyok zárkájába becsempészik az általam kiadott József Attila kötetet.”⁹ CSERÉPFALVI kilenc hónap után szabadult, ez volt a kiadó ellen 1936–1942 között indított tíz bírósági eljárásból a legnehezebb kimenetelű. (Különben a maga felelősségét csökkenteni kívánó főügyész, BARÓTHY Pál úgy értékelte a *Csendes Dont*, hogy az „szerelmi történet” s emellett a terjedelem és ár (4 kötetben 2003 oldal, 36–44 pengő) következtében eleve nem kerülhet „olyan alacsony műveltségű emberek kezébe, akik a megjelölt helyeknek tulajdonított célnak felismernék”!¹⁰)

*

„A magyar kiadónak... kötelessége, hogy... szóhoz juttasson új eszményeket, új hangokat, belehallgatódzék a kor szívébe... Cserépfalvi eleven valóságérzéssel tartja kezét a magyar nép ütőerén s nyomban felismeri azokat a parancsokat, amelyek a magyar kiadóra, mint a szellemi élet sáfárjára hárulnak... Kiadói katalógusa több, mint üzleti nyomtatvány, — egy darab kortörténet az, vagy méginkább útmutató a magyarság jövődjé felé. Mert lehetetlen nem méltányolnunk azt a magas látókört, amellyel Cserépfalvi megindította az új magyar szociográfia műfaját... a művészi magaslatra emelt társadalomtudományt... ezirányú könyvei hatalmas barázdát vertek a magyar ugarba és történelmi szerepük ma már kétségtelen” — állapította meg a kortárs cikkíró 1938-ban.¹¹

„Kortörténet” és „útmutató”. Ezek a fogalmak jól képviselik a politikus CSERÉPFALVI kiadási célkitűzéseit. Az idézett sorok megírása idején a kiadó a magyar társadalmi köztudatra gyakorolt hatóerejének teljében és ugyanakkor válaszút előtt volt.

1936. Mint kontrapunktos szerkesztésű zenemű szólamai felelgetnek egymásnak a könyvek. „A ma világgépének legkülönösebb jelensége, legizgalmasabb fejezete ez az ország” — mondja a *Húsz riport bemutatja a világot* című könyv bevezetője a Szovjetunióról, s a róla szóló cikk szerzője John REED. Itt van KATONA Jenő könyve, a *Magyar hitleristák*. A címfelirat góbtetésre stilizált, az egyik betűről lelógó táblácska azt hirdeti, hogy „IMPORT”. A szerző célja: „Ezek az arcképek az „új világból” nyers rajzai egy torz „reformkorszak” legtöbbet szereplő figuráinak... A fórum néhány percemberkéjének, a magyar hitleristák dáridóját próbálta... okulásul megrögzíteni.” A *Húsz riport* túlnyomórészt a gyarmatokkal foglalkozik, a nemrég még a művészet integritását hirdető GIDE például Kongóról adott híradást. A gyarmatok, hiszen azok távol vannak, egzotikus dolgok, de mi van itthon? Mez-

⁸ CSERÉPFALVI Imre: *Míg égtek a máglyák.* (György István: *Soha többé! Beszéléstések a háborúról és a német kérdéstről.*) Népszabadság. 1962. III. 4.

⁹ Uo.

¹⁰ Fővárosi Levéltár 1942. 196. cs. VII. 3–20.

¹¹ *Egy kiadó új ösvényeket tör...* Literatura. 1938. 133–134. 1.

telen őszinteséggel beszél erről SZABÓ Zoltán *A tardi helyzetben*: „Mindenki egyedül harcolt, természettel, széllel, adóval, emberrel . . .” SZABÓ részletesen elemzi a táj történetét, szociális helyzetét, a nyomorúságos táplálkozást, lakásviszonyokat és nyomorító betegségeket stb., keresi a társadalom fejlődésének irányát. A választ egy másik kiadvány, a polgári intellektuell A. GIDE *Utazásom a Szovjetunióban* című könyve adja. GIDE: „az a meggyőződés, hogy sehol annyira, olyan mélyen és bensőségesen, mint a Szovjetunióban, nem lehet átélni az emberiség gondolatát . . .” Az utóbbi két mű hamar átment a köztudatba. GIDE könyve úgy, hogy a szovjet társadalmi helyzetről, iskolákról, bölcsődékről, stb. adott tárgyilagos leírásai elegendőnek bizonyultak arra, hogy „bolsevik propaganda” címkével lássák el, betiltsák, és a fordító DÉRY Tibort börtönbüntetéssel sújtsák; ugyanakkor a könyvnek a kezdődő személyi kultuszt érintő kifejezései kiváltották a baloldal támadását is, a szovjet újságok pedig GIDE-et „renegátnak” nevezték.

Ugorjunk át 1937-re. Egy a világhelyzettel átfogóan foglalkozó könyv (BERKÓ—FÖLD: *Készül a háború*) megállapítása: „A nemzetek szédítő iramban fegyverkeznek s a geopolitikai, geostratégiai, gazdasági stb. kérdések elintézése a háborún kívül szinte minden más elintézési módot kizár.” Cs. SZABÓ László Nyugat-Európában tett körútjáról írt: „Európa ma sem szomorú, de nagyon elszomorító . . . a liberális kettő közt is választhat: ha bolsevizálódik, fölfrissülve hódolhat a gazdasági misztikának, ha fasizálódik, jó időre megmenti a nagytőkések és nagybirtokosok előjogait . . . — inkább a fasizmus mellé áll.” A *Korunk* kritikusanak válasza: „Éz az író, ez az intellektüel, aki megérti a kétfelé szakadt világot, de érzi, hogy a középenálló számára egyre kisebb a talaj, . . . mint az elemek harcában a tehetetlen és veszendő ember, isteni képzelgésekbe menekül . . . És nem is tiltakozik, amikor valaki azt mondja neki: hitetlen korban csak a gyáva fordul Isten Országá felé, hogy ne kelljen a fegyverek közt választania . . .”¹²

A hazai állapotokkal három könyv foglalkozott. Egy Eckhardtpárti képviselőjelölt (LIPTÁK László: *Egy veszedelmes nép*) a választási visszaéléseket leplezi le, s érdekes jelenségre hívja fel a figyelmet: „Különbség volt a mi és a másik ellenzéki (?) párt ellen alkalmazott eszközök között . . . volt akit n e m e n g e d t e k a kisgazdapártra szavazni és erre inkább a nyilasjelöltre szavazott . . . Arra tehát engedték.” A könyv *Végszava* TILDY Zoltán leveléből ad idézetet: „Ha mindenki tudná azt Budapesten, amit most t e t u d s z. akkor más lenne az ország.” Naiv elképzelés, bizonyítja a másik két könyv eredménye illetve sorsa is. KOVÁCS Imréné és MÁLNÁSI Ödönnél (*A néma forradalom, A magyar nemzet őszinte története*) aligha írt valaki is nálunk élesebb hangú politikai vádiratot a fennálló rendszer ellen. KOVÁCS: „Történelmünkön végig vonul a nagy tragédia: két nemzet élt ebben az országban . . . Az egyik nemzet — a kiváltságos osztályok (az arisztokrácia, a nemesség, a papság, a polgárság) — kisajátította magának a nemzet szerepét és önmagát azonosította a nemzettel. A másik nemzet: a jobbság nyomorgott, szenvedett, dolgozott és sohasem gondoltak rá, amikor nemzetről beszéltek. Ma ugyanez a helyzet . . . a városi és agrár proletárok ki vannak rekesztve a nemzetből . . . a nemzet jogi, kulturális, társadalmi, gazdasági, szociális és politikai keret. Akikre ezek mindegyike áll, azok a nemzethez tartoznak, a többiek nem. Az ország lakosságának fele ezek szerint nem . . . Gazdasági szempontból a legsivárabb a helyzet. Magyarországon a látszat-konzolidáció szörnyű jelenségeket takar. Az egyke, a kivándorlás, a szekták és a szélsőséges

politikai mozgalmak egy elnyomott nép reménytelen kísérletezései . . .” MÁLNÁSI: „Nagybirtokos és nagytőkés a lakosság 0,3%-a, és az ország jövedelmének 30%-át élvezi. Harmincezer személy ötvenezer és hatvanmillió pengő közötti bevallott vagyoneértéke után adózik. A Proletár-Magyarország 285 milliomosával szemben áll 3,7 millió agrárproletár feltűnő pusztulása . . . Legtöbb párt fennállásának célja nem az, amit hirdet, hanem az, amit elhallgat” stb. stb.

De van mindennek visszája is, a lényeg az, hova torkollanak a szerzők. KOVÁCS: „De hol van már a Dózsák kora, és hol a nép, mely halni kész? A szekták ugyan a forradalmak előfutárai, de jó urak, nem kell félni: többet nem lesz parasztforradalom Magyarországon.” MÁLNÁSI pedig valami keresztényiesített totális állam elgondolását építgeti. KOVÁCSnak MOLNÁR Erik adott választ: „. . . megmaradni a mai társadalom alapján, annyi, mint reménytelenséget hirdetni és hozzájárulni ezáltal a társadalom mai helyzetének a meghosszabbításához. Elhagyni a társadalom alapját. annyi mint résztvenni az új társadalomért s ennek demokratikus előfeltételeiért való küzdelemben és hozzájárulni ezáltal az új társadalom eljövételének a megvalósításához. És választani e két alternatíva között, ez az egyetlen, nem nehéz feladat, mely elé a mai történelmi helyzet Kovács Imrét és a hozzá hasonlókat állítja.”¹³ MÁLNÁSITÓL *A kiadó utószavá*-ban maga CSERÉPFALVI határozta el magát: „Kívánatos lenne, hogy a tárgyyszerű kritika erről a munkáról, mint napjaink egyik erős társadalom- és történetiszemléleti elgondolásáról tárgyilagos bírálatot mondjon . . . a magyar élet egyensúlyállapotának megteremtése érdekében.”

Mindhárom könyv szerzőjét perbefogták, pénzbírságra és többhavi börtönre ítélték, a könyveket betiltották, a fellelhető példányokat elkobozták. Az írók elleni büntetőhadjáratot a magyar szellemi élet vezetői élesen elítélték. A parlamentben olvasták fel BARTÓK, ERDEI, MÓRICZ, ILLYÉS, NÉMETH László, REMENYIK, SZABÓ Lórin, VERES Péter stb. nyilatkozatát; „Tiltakozunk bármilyen oldalon álló magyar író . . . sorozatos perbefogása ellen, s kivált Féja Géza és Kovács Imre nemzetismertető munkáinak megbélyegzése ellen. A Viharsarok és A néma forradalom című műveket mélyen magyar érzésből fakadó, segítő szándékú, hasznos munkáknak ítéljük. Szerzőik tiszta szándékával magunkat azonosítjuk. Azoknak pedig, akik azt hiszik, hogy a magyar szellem szavát durva erőszakkal torkunkra és lelkünkbe fojthatják, egy régi magyar író szavaival felelünk: „És hova nagyobb a kínzás — annival buzgóbb a kiáltás.”¹⁴

1933-ban már csak az utolsó erőfeszítés meg a jobb jövőbe vetett hit hozott még egy-egy szociográfiai könyvet. KÁLMÁN Kata megdöbbentő fotókkal beszélt a „dolgos Magyarországról”, a Tiborcok végtelen hadáról (*Tiborc*). MÓRICZ írta a bevezetőt: „. . . sajnos a legjobb lencse sem tud a már elrontott régire új fényt hinteni: majd a jövő Kálmán Katája lefényképezi a boldogabb . . . jövő magyarjait.” SZABÓ Zoltán pedig ezeket panaszolta könyve

¹² ÚJVÁRI László, Korunk. 1937. 556—559. l.

¹³ SZENTMIKLÓSSY Lajos, Gondolat. 1937. 177—178. l.

¹⁴ *A néma forradalom a bíróság és a parlament előtt. Kovács Imre igaztási és nemzetgyalázási pöre.* 1937. A kiadvány CSERÉPFALVINÁL jelent meg. Érdekes megjegyezni, hogy míg *A néma forradalom* 1937 tavaszán fél hónap leforgása alatt két kiadásban 1600 + 2000 példányban fogyott el, addig ennek tízezer példányát kapkodták szét az év őszén.

(*Cifra nyomorúság. A Cserhát, Mátra, Bükk földje és népe*) Utóhangjában: „... hiányok pótlására idő napjainkban nem engedélyezettett s a Cifra nyomorúság vagy úgy jelenik meg, ahogy van, vagy esetleg sehogyan sem. Nem bizonyos, hogy a jövőben lehet-e szólni azokról a hibákról, melyek a népet oda juttatták, ahol van s nem bizonyos, hogy el lehet még mondani akár csak azt is, hogy hová jutott. Ezért a könyv írását inkább félbeszakítanom kellett, mint befejezni lehetett.” Kovács Imre új tanulmányában már módosítja a programot s nyíltan beszél a társadalmi tehetetlenségről: „A magyar valóság felmérését tartjuk a legfontosabbnak és az eddigi szociográfiai elemzések után most az egyes konkrét problémák válaszát határoztuk el... Természetesen... csak konturjaiban rajzolom meg az új Magyarország képét. A kivitelre egyelőre nincs kilátás.”

A következő években a politikus műfajokban íródott könyvek többségükben a külföldről szóltak. Most már a hazai állapotokról úgy kellett beszélni, hogy a külföldi eseményekkel és viszonyokkal megismerkedve maga az olvasó tett összehasonlítást.

Alighogy kitört a világháború, CSERÉPFALVI francia ismerősei közvetítésével megkapja a Francia Külügyminisztérium által kiadott dokumentumgyűjteményt. CSERÉPFALVI gyorsan lefordította és kinyomatta *Francia sárgakönyv. Diplomáciai okmányok 1938–1939. A Németország és Lengyelország, Nagybritannia, Franciaország közötti háború kitörését megelőző események és tárgyalások okmányai* címmel. CSERÉPFALVI visszaemlékezése: „Sokszor vitatják nálunk, milyen erős volt az antifasiszta közvélemény. Én tanúsíthatom, hogy például ez a könyv 10 000 példányban fogyott el napok alatt. Pedig akkoriban 10 000 példány nagy szó volt a könyvkiadásban. Mire megjelent az elkobzást kimondó végzés, már nem volt belőle.”¹⁵ Ilyen esetekben megbízható könyvkereskedő kollégák is segítettek: tudták, milyen CSERÉPFALVI kiadványok után várható elkobzás, a kapott példányokat ezért tüstént elrejtették, s csak „pult alól” „árusították.

A háborús években a kiadó két világpolitikai sorozatot jelentetett meg. A *Kék könyvek* rendeltetését maga CSERÉPFALVI fogalmazta meg: „A világpolitika mindnyájunk magánügye lett. A rohanó időkben tájékozódniuk kell, megismerni azokat a roppant hatóerőket, amelyek jövőnket irányítják... Szakemberekhez, szemtanúkhöz, kitűnő írókhoz és újságírókhoz fordultam most... hogy a magyar olvasóközönségnek megbízható, tárgyilagos és leplezetlenül őszinte világpolitikai könyvekkel szolgálhassak. Célja, hogy a ma világtörténelme legyen.”¹⁶ A sorozatot BÁLINT György szerkesztette. Negyedszázad múltán CSERÉPFALVI így nyilatkozott a sorozat születéséről: „Róttuk az uccákat, a Duna hidjáról sirályokat ettettünk, s közben beszélünk meg, miről is szóljanak a könyvek. Aktuális, nagy kérdésekről szóljanak... De gyakran beszélgettünk arról is: sietni kell kiadni, amíg lehet. Odakint, a náciknál már égtek a máglyák, s rajtuk elhamvadtak a szép könyvek. De a máglyák fényénél néha könnyebb volt világosan látni az olvasónak, a kiadónak is.” Négy hónap alatt 8 kötetet jelentetett meg. Érdemes az egyes számot viselő BÁLINT könyvből (*Veszély Ázsiában*) idézni néhány gondolatot, illusztrálandó a szerző világos helyzet- és előrelátását: „Valószínű... hogy Szovjet-Orosz-

¹⁵ L. CSERÉPFALVI, i.m.

¹⁶ MARKOS György: *Az orosz ipar fejlődése Nagy Pétertől Sztálinig* című könyv hátsó borítólapján.

ország nem kísérel meg semmiféle katonai akciót Közél-Keleten . . . valószínű még, hogy ha a szövetségesek támadnák meg Oroszországot, a hadviselés roppant nehézségekkel járna számukra, földrajzi és közlekedésügyi szempontból.” A következő kötetek Jugoszláviáról, Romániáról, Középeurópa jövőjéről stb. szoltak. PÁLÓCZI HORVÁTH György Amerikáról írt, KOVÁCS Imre a Szovjetunió agrárpolitikájáról. Kiváló gazdaságtörténeti művek is helyet kaptak a sorozatban, pl. a totális gazdálkodásról, a nyers- és pótanyagok jelentőségéről. Ma is élő forrásmunka MARKOS Györgynek *Az orosz ipar fejlődése Nagy Pétertől Sztálinig* című tanulmánya. A cím — tudatosan — megtévesztő. A forradalom előtti két évszázadról csupán 20 oldal szól bevezetésszerűen, a többi 150 oldal a szocialista állam eredményeit elemzi. Túlságosan nyílt megállapításai miatt („Ha a természet gazdagsága és változatossága elegendő volna egy ország gazdagabbá és boldogabbá tételéhez, akkor Oroszország már a múltban is a földkerekség leggazdagabb, legboldogabb, legkiegyensúlyozottabb országa lett volna. Egy ország boldogulásának, gazdasági és szellemi fejlődésének azonban egyéb feltételei is vannak, mint a természeti adottságok . . . Az a két osztály, amely a Szovjetunióban fennáll, n e m s z e m b e n áll egymással, hanem kiegészíti egymást.”) a kötetet betiltották.

A másik sorozat elnevezése: *Igy láttuk mi . . .* Az egyik sorozattag (PÁLÓCZI HORVÁTH: *Balkán a viharban*; szintén betiltás, elkobzás sorsára jutott) borítójának szövegéből tájékozódhatunk a *Kék könyvek* által betöltött és az új sorozat elé kitűzött feladatról:

„A Kék könyvek megindításával az volt a célunk, hogy a magyar közönség külpolitikai tájékozódását elősegítsük. . . A Kék könyvek rövidesen igen népszerűekké váltak és a közönség . . . magyarázatot kapott olyan kérdésekre, amelyeket a napilapok felvetettek, de részletesen nem tárgyaltak, vagy nem tárgyalhattak. Most új sorozatot indítunk. . . A nagy világpolitikai események magyarázata mellett szükségesnek tartjuk, hogy azokat riportszerűen, a közvetlen élmények hatása alatt is megismertessük a magyar olvasóközönséggel. A legjobb magyar és külföldi írók vállalkoztak arra, hogy az emberi történelem most folyó gigászi küzdelmének egyes fontos részleteit, vagy annak előkészületeit, a nagy áradásban sodródó egyéni tragédiákat és a válságba jutott népek sorsát megírják.”

A szöveg igéri BÁLINT, KOVÁCS, GIDE, PILNYÁK, SZABÓ stb. részvételét. Mindebből alig valami valósult meg, az egész elgondolást felborította Magyarország hadbalépése 1941-ben. Ez év végén mondta Kállay miniszterelnök egyik beszédében: „Amikor hozzájárulok ahhoz, hogy más orgánus is szabadon működhessen, bizonyos adott korlátok között . . ., csak azt tehetem . . . hogy sokszorosan több szabadsága legyen annak a sajtónak, amely — divatos kifejezéssel élve — jobboldali irányban távolodott el az én irányzatomtól, mint amelyik balra maradt attól. Mindenesetre rendelkezésére fogok állni annak a sajtónak, amely gondolkodásával, politikai célkitűzéseivel, nemzeti és főleg antibolsevista voltával közel áll az én felfogásomhoz.”¹⁸

A felszabadulásig már csak KOVÁCS Imre *Magyar feudalizmus-magyar parasztság* című munkája jelenhetett meg, az is megcsonkítva. KOVÁCS gondolatmenetének az a konklúziója, hogy a hazai nagybirtokviszonyok és a parasztság állapota miatt Nemzeti Park látványosság vagyunk a világ számára. Bizonyítja, hogy a paraszti életforma csődje mindenki előtt nyilván-

¹⁷ L. CSERÉPFALVI, i.m.

¹⁸ KÁLLAY Miklós, Pesti Hírlap. 1942. november 21. 2. l.

való, s rámutat, hogy gépesíteni kell, csak a nagyüzemi gazdálkodás rentábilis. „Ma már teljesen kész a program, csak lehetőség kell a végrehajtáshoz . . . Ez a nép nem tud és nem akar szolga lenni, szabad élet után vágyódik.” Az előzetes cenzúra ellenére is betiltották a könyvet. Teljes szöveggel az első szabad könyvnapra jelent meg. Ugyancsak 1945-ben adja ki KOVÁCS *Elsüllyedt ország* című cikkgyűjteményét, leszámolva a múlt Magyarországgal.

Minden a múltat foglalta össze, elemezte és zárta le, hogy szabaddá tegye az utat az új élet előtt. MAJOR Róbert *Huszonöt év ellenforradalmi sajtója (1919–1944)* című tanulmánya úgy mutatta be a reakció fokozódását és végső bukását, mint logikus folyamatot a Tanácsköztársaság vérbefojtásától a nyilas pribékek eszelős haláltáncáig. 1947 nagy könyve SZEKFŰ Gyula *Forradalom utánja*. A neves történész őszintén elítélte a múltat, s hitet tett az új, szocialista rendszer mellett: „Egy vonalnak, hosszú történelmi vonalnak vége szakadt, dísztelenül, szégyenletesen . . . Egyetlen mentség maradt: a forradalom (SZEKFŰ értelmezésében permanens evolúciót jelent. — SP.) . . . Hiszem, hogy . . . új társadalmi . . . és gazdasági formák közt néhány ezer vagy tizezer helyett milliónyi igazi magyarok fognak élni, mint hosszú . . . múltunk öntudatos örökösei.”

*

A Cserépfalvi kiadó tevékenységének felvázolásakor nem maradhat említés nélkül a két általa kiadott folyóirat.

1935-ben beszélte meg JÓZSEF Attila CSERÉPFALVIVAL a *Szép Szó* megindítását (ekkor kezdődött személyes ismeretségük is). A *Szép Szó*val kapcsolatos problémáknak már elég nagy irodalma van, így itt csak arra szorítkozom, hogy elmondjam CSERÉPFALVIVAL folytatott személyes beszélgetésem (1966. július) tanulságait. A *Szép Szó* azért hagyta ott a kommunista szimpatizáns CSERÉPFALVIT és ment át a polgári Pantheon Kiadóhoz, mert CSERÉPFALVI szerint FEJTŐ akadályozta a népies írókkal való kapcsolatot, Szovjetunió-ellenes magatartást képviselt, s így a folyóirat irányvonala — a mind gyakrabban betegeskedő JÓZSEF Attila hatásának gyengülésével — egyre inkább eltávolodott CSERÉPFALVI politikai felfogásától, aki ilyen körülmények között természetesen nem volt hajlandó egy idegen eszmeiségű sajtótermék anyagi gondjait — adósságait — magára vállalni.

A másik CSERÉPFALVI-kiadású periodika, a Magyar–Francia Társaság hetilapja, a *Nagyvilág* 1946 augusztusától 1948 áprilisáig jelent meg. Ötlete még az 1945-ös romos Budapesten született, CSERÉPFALVI és GEREBLYÉS László beszélgetései eredményeként. GEREBLYÉS vállalta a főszerkesztést, s húsz hónap alatt sikerült igen színvonalas szépirodalmat és publicisztikát közölnie a legjobb írók felsorakoztatásával. 1948. március 15-én, a centenárium alkalmából háromnyelvű ünnepi szám jelent meg. Az áprilisi utolsó számból vett idézettel fejezzük be vizsgálódásainkat. Ez a megállapítás érvényes a kiadó egész működésére: „Cserépfalvit az a szempont vezérli, hogy inkább, kevesebb, de értékes könyvet adjon ki minél nagyobb példányszámban”.¹⁹

¹⁹ LÓRINC Lóránd: *Egy könyvnap a könyvnapok előtt*. Nagyvilág. 1948. 4. sz. 9. l.

PÉTER SONNEVEND: KAPITEL AUS DER GESCHICHTE DES CSERÉPFALVI-
BUCHVERLAGES (1934—1949)

Die Studie gibt einen Beitrag zum Gesamtbild der demokratischen, antifaschistischen Traditionen und ist gleichzeitig bestrebt, auf die Bedeutung der ungarischen verlagsgeschichtlichen Forschung aufmerksam zu machen.

Die anderthalb Jahrzehnte lange Tätigkeit des Cserépfalvi-Verlages wird durch den Inhalt der von ihm verlegten Bücher skizziert, indem das Schicksal einzelner Bände und die von Seiten des politischen und geistigen Lebens zumeist heftigen Reaktion behandelt werden.

Der Verfasser behandelt zwei dominierende Anliegen der Verlagstätigkeit: Erstens werden bedeutende Werke der modernen Literatur (besonders die französischen, sowjetischen und ungarischen Schriftsteller wie MALRAUX, ARAGON, A. TOLSTOI, FADEJEW, RADNÓTI, ILLYÉS u.a.) einem breiten Leserkreis vorgelegt. Die Abhandlung bespricht ausführlicher die zunehmende Zahl von Ausgaben der Werke Attila JÓZSEF's und der Sekundärliteratur über ihn, sowie die dem Erscheinen der ersten vollständigen ungarischsprachigen Ausgabe des »*Stillen Don*« von SCHOLOCHOW vorausgehenden und nachfolgenden Ereignisse. Zweitens werden die brennendsten Probleme aus der Tätigkeit des Verlages in Ungarn und die aktuellsten Ereignisse der Weltpolitik in den abwechslungsreichen Serien des Verlages festgehalten und analysiert. Der Verlag ist darauf bedacht, politische Schriftsteller oder Wissenschaftler und Autoren mit literarischen Ambitionen zu gewinnen, da auf diese Weise die mahnenden und aufrufenden Schriften ein Echo fanden. Die Abhandlung trachtet danach, die natürlichen Medien dieser schnell herausgebrachten zeitgeschichtlichen Schriften auf Grund der damaligen ungarischen Kräfteverhältnisse zu bewerten und den objektiven Rang des Cserépfalvi-Verlages nach den dabei erworbenen Verdiensten zu bestimmen. Dabei ist zu berücksichtigen, daß CSERÉPFALVI ein wirksamer Kulturpolitiker mit einer bedeutenden Kampfkonzepktion gegen die »äussere« und »innere« Unterdrückung im Horthy-Regime war.

Abschliessend charakterisiert der Verfasser der Abhandlung kurz die beiden Presseerzeugnisse *Freies Wort* und *Weite Welt*, die im Cserépfalvi-Verlag erschienen.